

Lõuna-Eesti arengulepe

Tööversioon, 05.08.2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Tegevussuund 1. Lõuna-Eesti regiooni loomine	5
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	5
Suunale seatavad alaeesmärgid	5
Prioriteetsed ülesanded.....	5
Tegevussuund 2. Rahvastiku elujõu ja taaste tagamine.....	5
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	5
Suunale seatavad alaeesmärgid	6
Prioriteetsed ülesanded.....	6
Tegevussuund 3. Regioonisisised head ühendused	7
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	7
Suunale seatavad alaeesmärgid	7
Prioriteetsed ülesanded.....	8
Tegevussuund 4. Kvaliteetsete teenuste kättesaadavus	8
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	8
Suunale seatavad alaeesmärgid	8
Prioriteetsed ülesanded.....	9
Tegevussuund 5. Tehnilise taristu väljaarendamine	9
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	9
Suunale seatavad alaeesmärgid	10
Prioriteetsed ülesanded.....	10
Tegevussuund 6. Ettevõtluskeskkonna arendamine	11
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid	11
Suunale seatavad alaeesmärgid	11
Prioriteetsed ülesanded.....	12
Tegevussuund 7. Kvaliteetse elamis- ja üüripinna kättesaadavus	12
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisesse ja lahendatavad probleemid.....	12
Suunale seatavad alaeesmärgid	13
Prioriteetsed ülesanded.....	13
Tegevussuund 8. Rahvusvahelised kiired ja sujuvad ühendused	13
Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisesse ja lahendatavad probleemid.....	13
Suunale seatavad alaeesmärgid	14
Prioriteetsed ülesanded.....	14
Poolte allkirjad	15
Lisa 1 Lõuna-Eesti regionaalse arenguleppe tegevuskava (koondülevaade peamistest kavandatud tegevustest).....	15

Lisa 2. Lõuna-Eesti regionaalse arenguleppe nõukogu koosseis	20
--	----

Sissejuhatus

Arenguleppe osapooled teevad ühiseid pingutusi ja suunavad ressursse Lõuna-Eesti regiooni ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime arendamiseks.

Lõuna-Eesti regiooni kui ühise arengupiirkonna, mille keskuseks on Tartu linn, moodustavad antud leppe kontekstis viis maakonda: Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa ja Võrumaa. Arenguleppes on kokku lepitud ühised või osapoolte poolt koordineeritud ja eesmärgistatud tegevused nelja-aastaseks perioodiks 2024–2027.

Arenguleppe koostamise aluseks on Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2023–2027¹. Arenguleppe koostamist koordineeris Lõuna-Eesti regionaalse arenguleppe nõukogu² kaasates regionaalseid ja riigi keskvalitsuse osapooli, ettevõtjad ja eksperte. Arenguleppe koostamise protsessi nõustasid OECD eksperdid, kelle soovitusi kasutati valitsustasandite vahelise koostöö tõhustamisel ning piirkondlike vajaduste ja potentsiaali väljaselgitamisel valdkondlike poliitikate kujundamiseks.

Arenguleppe eesmärkide saavutamiseks on vajalik suunata:

- riigieelarve vahendeid piirkondade majanduse konkurentsivõime arengu edendamiseks, seejuures arvestada valdkondlike arengukavade ja programmide juures senisest enam piirkondlikku mõõdet;
- Euroopa Liidu struktuurifondide käesoleva perioodi (2021–2027) piirkondade ettevõtluse konkurentsivõime toetamise meetmeid ja investeringuid osas, mida ministriumid oma valdkondades saavad mõjutada;
- järgmise Euroopa Liidu rahastusperioodi (2028+) ja muude välisrahastuse programmide prioriteetide ja meetmete kujundamist, mis puudutavad regionaalse ettevõtluse konkurentsivõime arendamist;
- kohalike omavalitsuste rahastatavaid laiema maakondliku või regionaalse mõjuga koostõised tegevusi ettevõtluskeskkonna arendamiseks;
- teiste arenguleppe partnerite (nt ülikoolid, ettevõtted) tegevusi regiooni ettevõtluskeskkonna arendamiseks.

Arenguleppe taotlused on järgmised:

- Lõuna-Eesti kui regiooni ettevõtluskeskkonna arendamine mõiste laiemas tähenduses, sh ettevõtluseks eelduste loomine atraktiivse elukeskkonnana.

¹ VVTP punkt 7.1.6, alategevus 3 „Regionaalsete eripärade arvestamisele suunatud Kesk-Eesti ja Lõuna-Eesti regionaalsete nõukogude ja regionaalsete arengulepete katseprojekti elluviimine.“

² Riigihalduse ministri 18. veebruari 2023. a. käskkiri nr 45 „Lõuna-Eesti regionaalse nõukogu moodustamine“. Regionaalministri 20. mai 2024. a. käskkiri nr 152 „Lõuna-Eesti regionaalse nõukogu moodustamine“.

- Lõuna-Eesti regiooni sisemajanduse koguprodukti (SKP) oluline kasv elaniku kohta kõikides regiooni kuuluvates maakondades võrdluses praegusega ning vahe vähenemine vastava näitaja suhtes Harjumaa ja EL keskmisega³.
- Lõuna-Eesti regiooni elanike arvu pikaajase kahanemise pööramine kasvule, mis omakorda loob eeldusi ettevõtluse edasisele arengule (ettevõtetele vajaliku haritud tööjõu ja kohalike tarbijate olemasolu regioonis).

Arenguleppe üldeesmärgi täitmist hinnatakse kahe pikaajase vaatega üldindikaatori alusel:

- Regionaalse SKP taseme tõus elaniku kohta võrdluses riigi ja EL keskmisega – pikaajane siht jooksevhindades vähemalt 100% riigi keskmisest ja 80% EL keskmisest aastaks 2035;
- Regioonisiseste SKP erinevuste vähenemine - ühegi Lõuna-Eesti maakonna SKP tase elaniku kohta ei ole aastaks 2035 vähem kui 80% regiooni keskmisest.

Arenguleppe täitmist hinnatakse Lõuna-Eesti regionaalses nõukogus kord aastas. Seire tulemuste põhjal koostatakse kokkuvõtte, mis edastatakse kõigile arenguleppe osapooltele ja selle põhjal annab regionaalarengu eest vastutav minister kord aastas ülevaate regiooni arengust Vabariigi Valitsusele. Arutelude põhjal osapooltega viiakse vajadusel arenguleppesse muudatused.

Arenguleppe eesmärgi saavutamiseks lepivad allkirjutanud kokku ühiselt töötada 8 tegevussuunas: 1) Lõuna-Eesti regiooni loomine; 2) rahvastiku elujõu ja taaste tagamine; 3) regioonisisest head ühendused; 4) kvaliteetsete teenuste kättesaadavus; 5) tehnilise taristu väljaarendamine; 6) ettevõtluskeskkonna arendamine; 7) kvaliteetse elamispinna kättesaadavus; 8) rahvusvahelised kiired ja sujuvad ühendused.

Tabel 1 Lõuna-Eesti SKP elaniku kohta võrdluses kogu Eesti ja Euroopa Liiduga (EL27)

	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Lõuna-Eesti SKP/PPP (milj eurot)</i>	5031	5376	5380	6094	6454
<i>Lõuna-Eesti elanike arv</i>	270888	270804	270257	271407	274015
<i>Lõuna-Eesti SKP/PPP elaniku kohta (eurot)</i>	18573	19850	19909	22453	23552
<i>EL27 SKP elaniku kohta (eurot)</i>	31340	31380	30160	32830	35620
<i>Eesti SKP/PPP elaniku kohta (eurot)</i>	24643	25690	25039	27297	28677
<i>Lõuna-Eesti SKP elaniku kohta (PPP) EL27 keskmise suhtes (%)</i>	59.3	63.3	66.0	68.4	66.1
<i>Lõuna-Eesti SKP elaniku kohta (PPP) Eesti keskmisest (%)</i>	75.4	77.3	79.5	82.3	82.1

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.

Lõuna-Eesti regioonina on antud tabelis vaadeldud 5 maakonda: Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa ja Võrumaa. Eesti ja Lõuna-Eesti SKP on korrutatud läbi Eesti ostujõu pariteediga (PPP), et Euroopa riikide erinevate hinnatasemetega võrdluses oleks näitaja adekvaatsem.

³ Lähtetase (SKP elaniku kohta 2022, % Eesti keskmisest, Statistikaamet): Harju maakond 129%, Jõgeva maakond 62,8%, Põlva maakond 54,1%, Tartu maakond 98%, Valga maakond 57,2%, Võru maakond 63,8%.

Tegevussuund 1. Lõuna-Eesti regiooni loomine

Tegevussuuna panus arenguleppe üldesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Lõuna-Eesti kui funktsionaalselt ja tunnetuslikult toimiva regiooni olemasolu on peamine eeldus ühiste eesmärkide seadmiseks ja saavutamiseks – selleks, et ettevõtluskeskkonnana edukalt konkureerida teiste regioonidega. Regiooniloomes sisu on Lõuna-Eesti kui toime- ja tunnetusruumi välja kujunemist ning tugevnemist toetavad tegevused. Lõuna-Eesti kui regiooni loomise oluliseks eelduseks on õigusliku aluse kehtestamine Lõuna-Eesti arenguleppele ja Lõuna-Eesti regionaalse nõukogu tööle. Samuti on oluline et regionaalsele arenguleppele antakse kindel koht riigi arengudokumentide süsteemis. Nendele tuginedes on võimalik välja kujundada võimekas Lõuna-Eesti arenguleppe elluviimist ja uuendamist toetav organisatsioon ja asjakohane ettevõtluse ökosüsteem.

Suunale seatavad alaesmärgid

Tegevussuuna eesmärgiks on Lõuna-Eesti kui tõhusa koostööregiooni loomine ja tugevnemine arenguleppe partnerite territoriaalsetes piirides ning erinevate sektorite (riigi keskvalitsus, kohalikud omavalitsused ja maakondlikud koostööstruktuurid, ettevõtted, kodanikuühiskond) osalusel.

Mastaabitundlikke valdkondi korraldatakse regionaalsel tasandil. Selleks luuakse asjakohaseid organisatoorseid struktuure ja finantseerimismehhanisme, algatatakse regionaalsetest vajadustest ja võimalustest lähtuvaid arendusprogramme ja -projekte.

Regiooni elanikud ja organisatsioonid (sh ettevõtted) identifitseerivad end osana Lõuna-Eestist. Rahvusvaheliselt teatakse ja tuntakse Lõuna-Eestit ühiselt välja kujundatud regionaalse brändi alusel, mis võtab arvesse piirkondlikke eripärasid.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 3 indikaatoriga:

- Regionaalsete korraldusstruktuuride ja projektide ühisrahastuse maht;
- Lõuna-Eesti arenguleppe ülesannete täitmise osakaal;
- Lõuna-Eesti tuntus turismi sihtkohana Eestis ja lähiriikides.

Prioriteetsed ülesanded

1. Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu sõnastab koostöös regionaalsete partneritega ettepanekud arenguleppe osapoolte õiguste ja kohustuste, elluviimise mehhanismide, arenguleppe seire ja uuendamise korra osas.
2. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM) algatab aruteluprotsessi Riigikantselei ja Rahandusministeeriumiga (RAM) regionaalsetele nõukogudele ja arengulepetele õigusliku aluse loomiseks ning sidumiseks riigi arengudokumentide süsteemiga.
3. ReM, Lõuna-Eesti kohalikud omavalitsused ja teised regionaalsed partnerid alustavad läbirääkimisi ühise Lõuna-Eesti arenduskeskuse moodustamiseks, mis hakkab seisma regiooni arengu eest ning ellu viima regionaalse arenguleppe tegevusi.

Tegevussuund 2. Rahvastiku elujõu ja taaste tagamine

Tegevussuuna panus arenguleppe üldesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Ettevõtluse konkurentsivõime ja regiooni majandusareng sõltuvad talentidest ja kvalifitseeritud tööjõust. Majanduse rahvusvahelistumine eeldab ühiskonna avatust.

Lõuna-Eesti summaarne rahvaarv on aastakümneid olnud langustrendis. Regiooni siseselt kasvab ja nooreneb Tartu linnapiirkonna elanikkond, samas kui paljudes ääremaa valdades elanikkond kiirelt väheneb ja vananeb. Regiooni oluliseks arengueelduseks on rahvastikutaaste saavutamine, sh väliskeskonna võimalusi ära kasutades.

Rahvastiku elujõudu toetavad tegevused leevendavad regiooni vähesest elanike arvust – võrdluses konkurentsregioonidega - tulenevaid esmajoones tööturu ja tarbijaturu väiksuse probleeme, aga ka maapiirkondade tühjenemist, millega kaasneb kvaliteetse elukeskkonna loomise kulukus kahanevates asulates ja piirkondades.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Rahvastikuarengu eesmärgiks on vähemalt tänase rahvaarvu säilitamine regioonis ning samuti kõigi maakondade, kohalike omavalitsuste ja väikelinnade rahvastikuprotsesside tasakaalustamine.

Osapoolte jõupingutuste tulemusel soovib järjest rohkem noori Eestist ja mujalt maailmast õppida Tartus ja mujal Lõuna-Eestis. Vältitakse sisserändajate ruumilist segregatsiooni, tagatakse sisserändajate võimalikult „ühtlane“ jaotumine kogu Lõuna-Eestis ning lõimitus Eesti ühiskonda ja kohaliku kogukonda.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 3 indikaatoriga:

- Lõuna-Eesti (tööealise) elanikkonna suuruse muutus;
- Rahvastikuarengute regioonisisene tasakaalustatus – maakondade võrdlus, maalise ja väikelinnalise asustuse võrdlus Tartu linnastuga;
- Naturaliseerunud kodakondsuse omandanud isikute suhtarv rahvusvahelisest sisserändest.

Prioriteetsed ülesanded

1. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (MKM) kaasab Lõuna-Eesti regionaalse nõukogu riikliku talendipoliitika loomisse ning arvestab talendipoliitikas regionaalsete huvide ja vajadustega. Vajadusel koostatakse „Talendid Lõuna-Eestisse“ programm koos väärtuspakkumistega sisse- ja tagasirändajatele.
2. Ülikoolid, ettevõtted ja KOV üksused tugevdavad koostööd, eesmärgiga, et tipposkustega üliõpilased ja vilistlased jääksid püsivalt Lõuna-Eestisse, sh luuakse ja rakendatakse ühiselt toetusmeetmeid, arendatakse välja tööpraktika teekonnad ülikoolidest ettevõteteni ning toetatakse välisüliõpilaste eesti keele õpet.
3. Tartu Rakendusliku Kolledži (VOCO) eestvedamisel kaardistatakse kutse- ja rakenduskõrgharidusasutuste regionaalses koostöös ning HTM ja Haridus- ja Noorteameti (HARNO) toel rakendusliku hariduse rahvusvahelistumise võimalused ja potentsiaalsed sihtturud, koostatakse ühine regionaalne kutsehariduse turundusstrateegia.
4. HTM ja Tartu Linnavalitsus tagavad rahvusvahelises töörändes osalevatele peredele piisaval hulgal õppekohti rahvusvahelistes koolides (sh IB õpe). Vajadusel laiendatakse rahvusvahelise üldhariduse võimalusi ka teistesse Lõuna-Eesti piirkondadesse.
5. Koostatakse ja viiakse ellu Lõuna-Eesti (tagasi)rände sihtkoha turundusplaan, sh eraldi sihtkoha väärtuspakkumistega diginomaadidele/kaugtöötajatele, hõbemajanduse sihtrühmadele ja ärituristidele.
6. Õpetajate, arstide/õdede, veterinaaride, apteekrite Lõuna-Eestisse meelitamiseks luuakse palga-/lähtetoetused jm motivatsioonipaketid.

Tegevussuund 3. Regionisisesed head ühendused

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Vajaduspõhised, kiired, mugavad, ohutud, tehnoloogiliselt uuenduslikud ja keskkonnasõbralikud regionisisesed liikumisvõimalused suurendavad töökohtade valiku mitmekesisust, töökohtade täitmist töötajate võimetele vastavalt, teenuste paremat kättesaadavust ja kaupade liikumist, mis seeläbi panustavad Lõuna-Eesti elukeskkonna kvaliteeti ja majanduse jätkusuutlikkusse.

Hetkeseisus pärsib ühistranspordihenduste ja teedevõrgu kvaliteet Lõuna-Eestis teenuste kättesaadavust ning loob elanikele lisatõkkeid tööturul osalemiseks, seda eriti regiooni äärealadel ja hajaasustuses. Ühistranspordi kesine konkurentsivõime soosib autostumise kasvu ning sellega kaasnevat keskkonnamõju. Säästlike liikumisalternatiivide olemasolu aitab vähendada keskkonna jalajälge ja mitmekesistab liikumisvõimalusi.

Eri transpordiliikide heas koostoimes ühtsel piletisüsteemil töötav ühistranspordisüsteem loob eeldused tööjõu mobiilsusele ja tööturu paindlikkusele ning suurendab seeläbi ettevõtete majandusliku konkurentsivõime kasvu Lõuna-Eestis.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Liikuvustaristu ja ühistranspordisüsteem võimaldavad Lõuna-Eesti regioonis inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel lähtuvalt liikumisvajadustest. Elanikele on tagatud ligipääs igapäevaeluks vajalikele teenustele, töökohtadele ja vaba aja veetmise võimalustele. Head liikumisvõimalused on olulised ka Lõuna-Eesti külastajatele.

Liikumiskeskonna kujundamisel ja ühenduste parendamisel arvestatakse regiooni asustussüsteemi hierarhia iseloomu ja luuakse ühtne Lõuna-Eesti regionaalne ühistranspordi liinivõrk. Liikumisviise käsitletakse omavahel seotud süsteemina. Keskkel kohal on uuenduslike logistikalahenduste kasutuselevõtt, et tagada kaug-, maakonna- ja kohalike (sh nõudepõhiste) liinide koostoime. Töötatakse välja ühtne piletisüsteem ja tulude/kulude jagamise õiglane lahendus, sh reisija omaosalus ühistranspordi pileti hinnas. Ühissõidukite eeliskasutamisest tulenevalt väheneb veondussektori energiakulu ja CO₂-heitkogus.

Ühistranspordivõrgu ülesehituse oluliseks printsiibiks on seostatus, mis loob mugavate ümberistumisvõimaluste abil ühenduse võimalikult suure hulga lähte- ja sihtpunktide vahel. Säästvate liikumisviiside arendamist eelistatakse eelkõige linnade ja nende lähitagamaa maa- ja ruumikasutuse planeerimises, et lähtuda esmajoones jalgsi- ja rattaliikumisest ning hästi kättesaadavatest ja mugavatest liikuvuskeskustest.

Riigi- ja kohaliku maanteedevõrgu ning raudtee taristu on kaasaegne. Tagatud on riigi- ja kohaliku maanteedevõrgu areng ja korrashoid, enam kasutatavad kruusateed viiakse järk-järgult mustkatte alla. Uuendatakse raudtee taristut, et tõsta rongide kiirust, ohutust ja läbilaskevõimet.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 4 indikaatoriga:

- Ühistranspordi kasutajate, jalgsi ja jalgrattaga liikujate osakaal;
- Ühissõidukite kasutajate rahulolu;
- Mustkatttega teede osakaal teede kogupikkusest;
- Ühistranspordi KHG-heide.

Prioriteetsed ülesanded

1. Regiooni ühistranspordikeskuste, ReM ja kohalike omavalitsuste koostöös konsolideeritakse Lõuna-Eesti ühistranspordi seni liiga killustunud korraldus, luues struktuuri, mis planeerib ja korraldab halduspiiride üleselt ühistranspordi liinivõrku ja selle toimimist kogu regioonis ühtselt. Moodustatakse Lõuna-Eesti liikuvusnõukoda, kelle ülesandeks on eri liiklusviiside arendamisest huvitatute esindamine ja regioonis liikuvuse arendamises kaasaraäkimine.
2. Transpordiamet loob üleriikliku liikuvusmudeli, mille koostamisel võetakse arvesse ka Lõuna-Eesti regiooni asjaomaste organisatsioonide tagasisidet ja vajadusi. Edasiste liikuvust puudutavate tegevuste planeerimisel ja otsuse langetamisel toetatakse mudeli järeldestele.
3. Kliimaministerium (KliM) ja Eesti Raudtee tagavad Tallinn-Tartu raudtee renoveerimise ja elektrifitseerimise ning rongide liikumiskiiruse tõstmise (kuni 160 km/h). ReM tihendab regionaalsete raudteeühenduste arvu (Tartu-Jõgeva, Tartu-Põlva; Tartu-Valga). KliM tellib Koidula-Võru-Valga raudteeühenduse renoveerimise ja Põlva-Võru raudtee-otseühenduse tasuvusanalüüsi.
4. TA ja kohalike omavalitsuste poolt jätkatakse kruusateede mustkatte alla viimist eesmärgiga saavutada ühenduste turvaline, tolmuvaba ja aastaringne kasutatavus, et Lõuna-Eesti kruusateede osakaal oleks vähemalt Eesti keskmisel tasemel.
5. Lõuna-Eesti kohalikud omavalitsused jätkavad jalgrattateede põhivõrgustike arendamist ning piirkondlike multimodaalsete liikuvuskeskuste rajamist koos pargi ja sõida lahendustega.
6. Riik, kohalikud omavalitsused ja erasektor jätkavad elektriautode laadijate võrgustiku ja alternatiivkütuste taristu väljahitamist Lõuna-Eestis.

Tegevussuund 4. Kvaliteetsete teenuste kättesaadavus

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Kvaliteetsete avalike ja erateenuste kättesaadavus on oluliseks elu- ja ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime osaks. See tagab elukeskkonna kvaliteedi ja seega ka asustuse jätkusuutlikkuse regioonis, seda ka juhul, kui teenuste (sh haridusteenuste) võrgustikke tuleb mastaabiökonomikast lähtuvalt optimeerida. Ebaühtlasest piirkondlikust rahvastikuarengust tulenevalt on teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine kohati suureks väljakutseks.

Prioriteetseteks teemadeks on tervikliku erinevaid õppeliike lõimiva haridusvõrgustiku kujundamine, ühtse Lõuna-Eesti regionaalse kaugtöökeskuste ja -kohtade võrgustiku areng ning hõreasustusega alade ja ääremaade teenuste ühiste regionaalsete mudelite (sh kasutades keskuslinnade võimekust teenuste osutamisel) väljatöötamine ja rakendamine.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Tegevussuuna eesmärgiks on regiooni tasakaalustatud majandusarengut toetav ja tõhus teenuste võrgustik. See toetab ühelt poolt elukeskkonna kvaliteeti ja seeläbi tööjõuturgu, teiselt poolt aga otseselt ettevõtete toimimist ja ettevõtluse arengut. Teenuste võrgustikku arendatakse Lõuna-Eesti regiooni maakondade soovitatavalt ühises maakonnaplaneeringus kokku lepitud lahenduste alusel.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 2 indikaatoriga:

- Lõuna-Eesti regiooni maakonnaplaneeringute teenuste võrgustiku lahenduse ja selle elluviimise kava olemasolu, teenuste kättesaadavuse regulaarse seire toimumine;
- Teenuste hea kättesaadavuse kriteeriumitele vastavates asulates paiknevate ettevõtete osakaal.

Prioriteetsed ülesanded

1. Planeeringute eest vastutav riigi üksus vaatab üle maakonnaplaneeringud Lõuna-Eesti regioonis, arvestab üleriigilise planeeringu koostamisel regioonis ühist lahendamist vajavate ruumilise arengu teemadega ning pärast üleriigilise planeeringu kehtestamist valmistab vajadusel ette Lõuna-Eesti regiooni maakonnaplaneeringute (Lõuna-Eesti regiooni ruumiplaneeringu) koostamise algatamise.
2. Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu algatab ühise regionaalse haridusasutuste võrgustiku lahenduse koostamise, millega luuakse uusi õppevorme ja võimalusi üld-, kutse- ja kõrghariduse ning mitteformaalse õppe, sh noorsootöö sidustamiseks ja üleminekute lihtsustamiseks. HTM-i, regiooni kohaliku omavalitsuse üksuste ja õppeasutuste koostöös arendatakse Lõuna-Eesti maakondades välja regionaalsed hariduskeskused.
3. Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu määratleb Lõuna-Eestis arengutõuget vajavad piirkonnad, millele luuakse erilahendused haridusasutuste võrgu korraldamisel, mis arvestavad piirkonna kultuurikeskkonna ja arengutaustaga. Regionaalne nõukogu koordineerib regiooni kohaliku omavalitsuse üksuste, HTMi jt osapoolte koostööd erilahenduste välja töötamises.
4. KUPLAND kui Lõuna-Eesti kaugtöövõrgustiku organisatsioon koostab laiemat regionaalset kaugtöövõrgustiku arengu kontseptsiooni ja selle elluviimise tegevuskava. Regiooni KOV üksused arvestavad munitsipaalasutuste töö korraldamisel ja hoonete (esmajoones raamatukogude, külakeskuste) rekonstrueerimisel regionaalset kaugtöövõrgustiku kontseptsiooni suunistega ning võimalusel luuakse tingimused võrgustikuga liitumiseks.
5. Tartu Ülikooli teaduskooli, SA Teaduskeskus AHHA ja Tartu Loodusmaja eestvedamisel ning regiooni haridusasutuste (sh kutseharidusasutuste) osalusel arendatakse välja hübriidsed (virtuaalse ja kohapõhise kättesaadavuse tsükliline kombinatsioon) huvitegevuse teenused hõreasustusega piirkondades elavatele lastele ja noortele. Teenuste arendamise temaatiliseks prioriteediks on loodus-, ühiskonna-, täppis- ja tehnoloogiaeadustest lähtuv huvitegevus.
6. Lõuna-Eesti kohalike omavalitsuste, maakondlike arenduskeskuste ja Kliimaministeeriumi koostöös koostatakse Lõuna-Eesti jäätmete liigiti kogumise ja taaskasutamise teekaart.

Tegevussuund 5. Tehnilise taristu väljaarendamine

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Tehnilise taristu keskseks ülesandeks on tagada majapidamiste, ettevõtete ja muude majandusüksuste varustus ressursidega (nt energia, vee, info) ning majandustegevuse jääkide (nt jäätmed, heitvesi) keskkonnahoidlik äravedu ja käitlemine. Kaasaegne tehniline taristu on ettevõtete arengu ja keskkonnanõuete täitmise eelduseks.

Lõuna-Eesti ettevõtluse arengu seisukohast on võtmeteemadeks majanduslikult konkurentsivõimelise energia ja sideühenduste kättesaadavus. Tootmisettevõtete areng nõuab varustatust piisava võimsuse ja konkurentsivõimelise hinnaga energiaressurssidega. Andmeside kiirus on kriitiliseks teguriks IT- ja reaalajamajanduse arengus ning e-teenuste (sh suhtlus riigiga) laienedes vajalik iga ettevõtte sujuvaks toimimiseks.

Energeetikas on regiooni peamiseks väljakutseks kohaliku roheenergia tootmine ja mõistlike kuludega ettevõtete viimine olukorras, kus suurima potentsiaaliga tuuleenergia tootmine on nii looduslike olude kui ka kaitseväärt piirangute tõttu suuremas osas Lõuna-Eestist välistatud. Gaasivõrgustiku puhul on võrguhaldaja hinnangute ja plaanide kontekstis reaalne oht, et see pikemas ajalisel perspektiivis likvideeritakse või ühendatakse põhivõrgust lahti. Sideühenduste rajamisele seavad majanduslikke piiranguid hõre asustus ja künklik reljeef.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Tegevussuuna eesmärgiks on tagada regiooni ettevõtetele ja teistele majandusüksustele (sh majapidamistele) majanduslikult soodsa hinnaga energia, mis oleks toodetud taastuvallikatest. Regiooni elektrivõrk peab võimaldama transpordi elektrifitseerimist ning tootmise automatiseerimist ja laiendamist samas tempos, mis konkurentregioonides. Samuti peavad sideühendused olema piisavad veebiteenuste kasutuseks, kaugtööks ja tootmise automatiseeritud (kaug)juhtimiseks.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 5 indikaatoriga:

- Tootmisettevõtete elektri hind (võrdluses konkurentregioonidega);
- Taastuenergia osakaal regiooni aastases energiatarbimises;
- Elektrikatkestuste mõõdik (kriitilised katkestused ettevõtetes);
- Interneti püsiühenduse allalaadimiskiirusega rahul olevad ettevõtted, %;
- 5G võrguga kaetud ettevõtetuslusalade (määratakse eraldi nimekirjana) ja asustuslusalade (200+ elanike arvuga tiheasustuslald) osakaal.

Prioriteetsed ülesanded

1. Tartu Regiooni Energiaagentuuri (TREA) kujundatakse Lõuna-Eesti regiooni olulisi toimijaid (esmajoones kohaliku omavalitsuse üksusi) hõlmav koostöö organisatsioon. TREA ja Tartumaa Omavalitsuste Liidu eestvedamisel arendatakse roheenergeetika kompetentse Lõuna-Eestis.
2. Tartu linn, Tartu Ülikool jt regiooni huvipooled osalevad aktiivselt Eesti Vesinikuuru, Puhta Vesiniku Liidu ja Eesti Vesinikuühingu tegemistes.
3. Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu sõnastab koostöös regiooni arendus- ja ettevõtlusorganisatsioonidega elektrivõrgu arendamise (rekonstrueerimise) prioriteetsed vajadused lähtudes regiooni ettevõtluse vajadustest (sh spetsialiseerumise valdkondade ettevõtete - puit, toit, puhkemajandus ja kaugtöö, terviseteenused). MKM ja KliM algatavad programmi, millega toetatakse investeringuid regiooni ettevõtluse arenguks vajalikesse põhija jaotusvõrkudesse.
4. Valdkonna eest vastutav ministeerium teeb kõik endast oleneva arengustrateegias Eesti digiühiskond 2030 kiire internetiühenduse ja kvaliteetse mobiilsideühenduse arendamisel ja seatud eesmärkide saavutamiseks (maapiirkondades juurdepääsuvõrguga liitumise võimalus kõigile ettevõtetele, asutustele ning kõigile aasta ringi kasutuses olevatele majapidamistele; juurdepääsuvõrguga liitunud majapidamistel, ettevõtetel ja asutustel on võimalik kasutada ülikiiret lairibaühendust; kogu Eesti on kaetud 5G-levialaga; sealhulgas on turutõrkepiirkondades riigi ja sideettevõtjate koostöös rajatud 5G-baastaristu, mis võimaldab uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ka Lõuna-Eestis. MKM loob koostöös TTJA-ga võimalused seirata digiühiskonna arengustrateegias seatud eesmärkide suunas liikumist ka regionaalses vaates (sh Lõuna-Eesti kohta). Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu ja MKM arutavad iga-aastaselt seire tulemusi ning MKM teeb seire tulemustest lähtudes muudatusi arengustrateegia elluviimisel.
5. Valdkonna eest vastutav ministeerium loob toetusmeetmeid, millega (kaas)rahastatakse valguskaablil põhineva kiire internetiühenduse loomist juurdepääsuvõrkudest lõpptarbijateni ning 5G mobiilsidevõrgustiku tihendamist selliselt, et riiklikud eesmärgid saavutatakse ka Lõuna-Eestis.

Tegevussuund 6. Ettevõtluskeskkonna arendamine

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisse ja lahendatavad probleemid

Regionaalne majandusareng on kõige otsesemalt seotud ettevõtluskeskkonna konkurentsivõimega. Olulises osas kujundavad Lõuna-Eesti ettevõtluskeskkonda Euroopa Liidu ja Eesti riigi õigus- ja poliitikaraamistik ning regiooni eelnevast arengurajast ja geograafilisest asendist tulenevad tegurid. Siiski on ka regionaalsel tasandil mitmeid sekkumisvõimalusi. Esmajoones asuvad need võimalused regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi tugevdamises ning regionaalse tööturu arendamises.

Lõuna-Eesti ettevõtluse ökosüsteemi iseloomustab ettevõtlusega alustamist ja ettevõtete arengut toetavate tugistruktuuride suur organisatoorne killustatus nii valdkondlikult kui piirkondlikult. Samuti tegevuse kohatime dubleeritus ning kesine regionaalne koordineerimine. Palju arenguruumi on ettevõtete innovatsioonivõimekuse kasvus, teadus-arendus- ja ettevõtete koostöövõimaluste kasutamiseks ettevõtete tootlikkuse tõstmisel - uute toodete ja teenuste välja arendamisel, protsessi- ja turundusinnovatsiooni edendamisel. Ettevõtete igapäevase majandustegevuse vaatepunktist on sageli kriitilisimaks arengut pidurdavaks teguriks kvalifitseeritud tööjõu puudus.

Samuti vajavad erilahendusi piirkondlikud turutõrked finantsteenuste kättesaadavuses, mis pärssivad tugevalt Lõuna-Eesti maalistes piirkondades tegutsevat ettevõtet.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Lõuna-Eesti ettevõtluskeskkond muutub konkurentsivõimeliseks ja atraktiivseks ärikeskkonnaks, mille arendamine toimub toetudes nii senistele konkurentsivõimelisele kui uutele võimalustele. Tagatakse riigi tugi ettevõtetele keskkonnanõuetega kohanemisel ning vajalike teadmiste ja kompetentside kasvatamine üleminekul keskkonda säästvale majandamisele.

Regiooni ettevõtlus liigub tasemele, kus on kasvanud nende uuendusmeelsus, tootlikkus, eksport ja keskkonnasäästlikkus. Ettevõtetele, kes vajavad kas riskikapitali investeringuid, pikaajalisi laene või tagatist, on ligipääs kapitalile, mis vastab nende põhjendatud vajadustele.

Arenev ettevõtluse ökosüsteem julgustab investeringute tegemist Lõuna-Eestisse, sh majanduses suurema lisandväärtuse saavutamiseks ja nutika spetsialiseerumise võimaluste kasutamiseks. Ülikoolide ning muude teadus- ja arendus- ja ettevõtete koostöö tiheneb.

Tööstusalade ja -parkide arendamisel seatakse selged prioriteedid. Vähendatakse ettevõtjate asjaajamist planeeringu ning kasutamislubadega seotud protsesside läbiviimisel.

Ettevõtlik haridusruum, täiendus- ja ümberõppe vastavus tööjõuturu ja ettevõtete vajadustele võimaldavad paindlikku tööturu toimimist, soosivad noorte ettevõtlikkust ja töökohtade konkurentsivõime säilimist.

Lõuna-Eestil on hea siseriiklik ja rahvusvaheline maine atraktiivse kõrgetasemelise loodus-, kultuuri-, agro- ja konverentsiturismi sihtkohana. Suureneb külastajate arv ja turismisektori osakaal Lõuna-Eesti majanduses, sh ettevõtete arv, kes saavad müüa rohkem tooteid ja teenuseid külastajatele.

Eesmärkide saavutamist mõeldetakse ja hinnatakse 5 indikaatoriga:

- Hõivatute osakaal tööealisest elanikkonnast;
- Tööviljakus hõivatute kohta lisandväärtuse alusel, eurot;
- Tööstusalades ja -parkides ettevõtete ja töökohtade arv;
- Ettevõtete investeringud teadus- ja arendustegevusse;
- Ööbimiste arv majutusasutustes.

Prioriteetsed ülesanded

1. Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) ja Lõuna-Eesti maakondlike arenduskeskuste koostöös koostatakse väärtuspakkumised, eesmärgiga tuua regiooni välisinvesteeringuid (näiteks puidu- ja toiduainetööstus, biotehnoloogia/-keemia, biomeditsiin/tervisetehnoloogiad, kaitsetööstus, vesinikutehnoloogiad) uute kõrget lisandväärtust loovate töökohtade tekkeks.
2. MKM, ReM, maakondlikud arendusorganisatsioonid ja kohalikud omavalitsused loovad koostöös ärimudeli Lõuna-Eestis tööstusalade võrgustiku planeerimiseks, arendamiseks ja turundamiseks. Koos uute investeeringute meelitamisega piirkonda käivitatakse kohalike ettevõtjate juhtimisoskuste parandamiseks täiendkoolitused.
3. MKM, ReM, EIS ja Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES) arvestavad finantsturu tõrgetega Lõuna-Eestis ning suurendavad toetuste, laenude ja tagatiste taotlemise paindlikkust piirkonna ettevõtete äririskide maandamiseks (ekspordilaenuid ja –garantiid, sh sihtturul kehtivate nõuetega ja standarditega vastavusse viimiseks, portfelli põhine käendus pankadele ettevõtete laenude finantseerimiseks) vastavuses ettevõtete vajadustega. Riigiasutused pakuvad laenugarantiisid tehnoloogiariskidega innovaatilistele ettevõtetele.
4. MKM ja EIS töötavad koostöös Lõuna-Eesti arendusorganisatsioonidega välja avatud innovatsiooni edendavad meetmed, mille eesmärk on katalüüsida väliste konsultantide abil suure arengupotentsiaaliga, kuid väheinnovaatiliste ettevõtete toote-, protsessi- ja ärimudeli innovatsioone, sh omavahelist võrgustumist ja koostööd teadus-arendusasutuste ja kutseharidusasutustega.
5. Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu koostöös regionaalsete partneritega koostab ettepanekud Rahandusministeeriumile (RaM) ja Kliimaministeeriumile (KliM) ettevõtete investeerimiskindluse tagamiseks tulenevalt riigi maksukeskkonnast ja kliimaeesmärkide saavutamisest. MKM, RaM ja ettevõtlusorganisatsioonide koostöös töötatakse välja erisoodustusmaksu soodustus ettevõtetele oma töötajatele osutatud transpordikulude kompenseerimiseks.
6. SA Kutsekoda koostöös Haridus- ja teadusministeeriumiga (HTM), MKMi ja regiooni partneritega arendavad tööjõu oskuste vajaduse prognoosi- ja tagasisidesüsteemi (OSKA), et oskuste ja ametite vajadust saab prognoosida ka regionaalselt, sh Lõuna-Eesti vajadustest lähtudes.
7. HTMi, Töötukassa, ülikoolide ja teiste haridus- ja teadusasutuste, maakondlike arenduskeskuste ja erasektori koostöös toetatakse noorte ettevõtlikkust, seotakse hariduse omandamine (põhikool ja gümnaasium, valikained, huviharidus, ameti- ja kõrgkoolid) rohkem kohaliku ettevõtlusprofiiliga ja tagatakse õppe vastavus tööturu vajadusele. Arendatakse kutse- ja kõrghariduse praktikasüsteemi ja töökohapõhist paindlikku õpet.
8. SA Tartumaa Turism, Lõuna-Eesti Turismiklastri, ülikoolide, maakondlike arenduskeskuste, LEADER-tegevusrühmade ja kohalike omavalitsuste koostöös arendatakse kohalikule ressursile ja kultuuripärandile tuginevat loodus-, kultuuri-, agro- ja konverentsiturismi.

Tegevussuund 7. Kvaliteetse elamis- ja üüripinna kättesaadavus

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisesse ja lahendatavad probleemid

Avaliku ja erasektori partnerlusel elamumajanduses on oluline roll väikelinnade ja maapiirkondade taaselustamisel ning uute töökohtade loomisel. Eluasemete pakkumine on seotud avalike teenuste osutamisega, õppimise mobiilsuse ja vajaliku optimaalse rahvastikutaseme säilitamisega. Lõuna-Eestis

napib üürikortereid ja nüüdisaegset elamufondi, et tagada õppijate ja töötajate mobiilsus ning tööturu paindlikkus.

Aastakümnete pikkuse hooletusse jätmise tulemusena esineb Lõuna-Eestis palju mittekvaliteetseid elamuid. Kliimamuutustega toimetulekuks on olulisel kohal hoonete energiatõhususe saavutamine.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Eesmärgiks on haridusasutuste ühiselamute ja kortermajade renoveerimise toetamine ning investeringute soodustamine eluruumide rajamiseks turutõrkega piirkonnas, kus kinnisvara väärtus on tagatisena madal ja omaosaluse rahaline võimekus väiksem. Soodustatakse õppijatele ja mobiilsetele töötajale vajalike kvaliteetsete ja taskukohaste üürieluruumide paremat kättesaadavust.

Eesmärgiks seatakse uute üürikorterite ehitamise osaline toetamine turutõrkepiirkondades, mis aitab kaasa üürile antavate eluasemete piisavale pakkumisele ja taskukohasusele. Tagatakse elamispindade kättesaadavus majanduslikult ja sotsiaalselt ebasoodsates tingimustes õppijatele, mille tarvis toetatakse ülikoolide ja teiste haridusasutuste ühiselamukohtade renoveerimist ja ühiselamukohtade ehitamist, võttes arvesse üüriturul toimuvat.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 4 indikaatoriga:

- Renoveeritud kortermajade arv;
- Uute lisandunud üürikorterite arv;
- Õppijatele ehitatud ja renoveeritud ühiselamukohtade arv;
- Inimeste arv, kes on saanud omafinantseeringu toetust eluaseme omandamiseks turutõrke piirkondades.

Prioriteetsed ülesanded

1. EIS ja KliM koostöös jätkatakse kortermajade renoveerimise ja kliimasõbralikkuse saavutamise toetamist turutõrke piirkondades (osaline rekonstrueerimine, väiksem omafinantseeringu % jms).
2. EIS, MESi ja KliM koostöös jätkatakse turutõrke olukordades korter- ja üksikelamute ehitamise ja rekonstrueerimise finantseerimist.
3. Tartu Ülikooli ja Eesti Maaülikooli koostöös jätkatakse ühiselamukohtade ehitamist ja renoveerimist. Samuti toetatakse vajadusel ühiselamukohtade renoveerimist kutseõppeasutustes ja ühiselamukohtade loomist maakonnakeskustes gümnaasiumis õppijate tarvis.

Tegevussuund 8. Rahvusvahelised kiired ja sujuvad ühendused

Tegevussuuna panus arenguleppe üldeesmärgi saavutamisesse ja lahendatavad probleemid

Rahvusvaheliste lennu-, rongi- ja bussiühenduste parandamine ning vähese süsiniku jalajäljega transpordivahendite kasutamine omab olulist kohta Lõuna-Eesti rahvusvahelise ja regionaalse äritegevuse (investeeringud, laienemine välisriikidele) hoogustamisel. See on tähtis Tartu kui rahvusvaheliselt kõrgetasemelise haridus- ja teaduskeskuse arengus, turismiteenuste laiendamisel ja ekspordi kasvul, sh kõrge lisandväärtusega äri-, kultuuri- ja tervisedenduse turismi arengus.

Suunale seatavad alaeesmärgid

Lõuna-Eesti omab eriliigilisi rahvusvahelisi transpordiühendusi. Regiooni ettevõtete kaubavahetust toetavad head maantee- ja raudteeühendused Balti riikide ja Kesk-Euroopaga ning lähiregiooni sadamatega.

Reisirongi- ja bussiühendused Riiga ja Tallinnasse loovad võimalusi neist keskustest lähtuvate lennuühenduste kasutamiseks. Tagatakse Tartu lennuvälja toimimine ja rahvusvahelised lennuliinid Tartust. Tartu lennuvälja käigus hoidmine on riiklik prioriteet ja toimub selle riiklik toetamine.

Eesmärkide saavutamist mõõdetakse ja hinnatakse 1 indikaatoriga:

- Regulaarsete rahvusvaheliste otseühenduste arv regioonis: rong, buss, lennuk.

Prioriteetsed ülesanded

1. AS Tallinna Lennujaama, KliM, KOV üksuste ja vedaja(te) vahel sõlmitakse kokkuleppe Tartu rahvusvahelise regulaarse lennuliikluse pikaajaseks hoidmiseks vähemalt Helsingi suunal. Vajadusel tagatakse lennuliinide käigushoidmise riiklik toetamine ja vahendid Tartu Lennujaama toimivuse järjepidevuseks. Lennuliinide doteerimise põhjendamise tarvis koostatakse nende mõjuanalüüs regionaalse kasu selgitamiseks ja viiakse läbi tulemuste iga-aastane seire.
2. AS Tallinna Lennujaam, Tartu Lennuakadeemia, Tartu Ärinõuandla, AS Metrosert ja Tartumaa Omavalitsuste Liidu ühistegevusena mitmekesistatakse Tartu lennuvälja kasutamise võimalusi. Moodustatakse droonide konsortsium ja selle käivitamiseks luuakse innovatsioonikeskus.
3. KliM ja vedaja(te) vahel sõlmitakse kokkuleppe Riia-Tartu-(Tallinn) rongiliini avamiseks ja selle toimimisvõime püsiva rahastuse tagamiseks.

Poolte allkirjad

Regionaal- ja Põllumajandusministeerium

Kliimaministeerium

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

Haridus- ja Teadusministeerium

Tartu linn

Jõgeva maakonna esindaja - SA Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus

Põlva maakonna esindaja - MTÜ Põlvamaa Omavalitsuste Liit

Tartu maakonna esindaja - MTÜ Tartumaa Omavalitsuste Liit

Valga maakonna esindaja - SA Valgamaa Arenguagentuur

Võru maakonna esindaja - SA Võrumaa Arenduskeskus

Tartu Ülikool

Eesti Maaülikool

Lisa 1 Lõuna-Eesti regionaalse arenguleppe tegevuskava (koondülevaade peamistest kavandatud tegevustest)

Tegevus	Tegevus-suund	Tegijad
Perioodiks 2024-2027 kokku lepitud tegevused		
1. Ettepanekute sõnastamine arenguleppe osapoolte õiguste ja kohustuste, elluviimise mehhanismide, arenguleppe seire ja uuendamise korra osas	1	REM ja regionaalne nõukogu koos regionaalsete partneritega
2. Protsessi algatamine regionaalsetele nõukogudele ja arengulepetele õigusliku aluse loomiseks ning sidumiseks riigi arengudokumentide süsteemiga	1	ReM, regionaalne nõukogu
3. Ühise Lõuna-Eesti arenduskeskuse moodustamine, mis hakkab seisma regiooni arengu eest ning ellu viima regionaalse arenguleppe tegevusi	1	ReM, Lõuna-Eesti kohalikud omavalitsused ja teised regionaalsed partnerid
4. Lõuna-Eesti kaasatakse riikliku talendipoliitika loomisse ning arvestatakse talendipoliitikas regionaalsete vajadustega. Vajadusel koostatakse „Talendid Lõuna-Eestisse“ programm koos väärtuspakkumistega sisse- ja tagasirändajatele.	2	MKM, MAROd, KOVid

5. Koostöö, et tipposkustega üliõpilased ja vilistlased jääksid püsivalt Lõuna-Eestisse, sh luuakse ja rakendatakse ühiselt toetusmeetmeid, arendatakse välja tööpraktika teekonnad ülikoolidest ettevõtteni ning toetatakse välisüliõpilaste eesti keele õpet	2	Ülikoolid, ettevõtted ja KOV üksused
6. Kaardistatakse rakendusliku hariduse rahvusvahelistumise võimalused ja potentsiaalsed sihtturud, koostatakse ühine regionaalne kutsehariduse turundustrateegia	2	Tartu Rakenduslik Kolledž (VOCO) jt regiooni haridusasutused, HTM, HARNO
7. Tagatakse rahvusvahelises töörändes osalevatele peredele piisaval hulgal õppekohti rahvusvahelistes koolides (sh IB õpe). Vajadusel laiendatakse rahvusvahelise üldhariduse võimalusi ka teistesse Lõuna-Eesti piirkondadesse	2	HTM, Tartu Linnavalitsus
8. Koostatakse ja viiakse ellu Lõuna-Eesti (tagasi)rände sihtkoha turundusplaan, sh väärtuspakkumistega diginomaadidele/kaugtöötajatele, hõbemajanduse sihtrühmadele ja ärituristidele	2	EIS, Lõuna-Eesti turismiklaster, MAKid, Kupland
9. Õpetajate, arstide/õdede, veterinaaride, apteekrite Lõuna-Eestisse meelitamiseks luuakse palga-/lähtetoetused jm motivatsioonipaketid	2	Täpsustub
10. Konsolideeritakse Lõuna-Eesti ühistranspordi seni liiga killustunud korraldus, luues struktuuri, mis planeerib ja korraldab halduspiiride üleselt ühistranspordi liinivõrku ja selle toimimist kogu regioonis ühtselt	3	Regiooni ühistranspordikeskused, ReM, KOVid
11. Moodustatakse Lõuna-Eesti liikuvusnõukoda, kelle ülesandeks on eri liiklusviiside arendamisest huvitatute esindamine ja regioonis liikuvuse arendamises kaasaraäkimine	3	Regiooni ühistranspordikeskused, ReM, KOVid, Transpordiamet
12. Luuakse üleriiklik liikuvusmudel, mille koostamisel võetakse arvesse ka Lõuna-Eesti regiooni organisatsioonide tagasisidet ja vajadusi; edasiste liikuvust puudutavate tegevuste planeerimisel ja otsuse langetamisel toetatakse mudeli järeldestele	3	Transpordiamet, ReM, ÜTKd
13. Tallinn-Tartu raudtee elektrifitseerimine ning rongide liikumiskiiruse tõstmine (kuni 160 km/h)	3	KliM, Eesti Raudtee
14. Regionaalsete raudteeühenduste tihendamine (Tartu-Jõgeva, Tartu-Põlva; Tartu-Valga)	3	ReM, Elron
15. Jätkatakse kruusateede mustkatte alla viimist eesmärgiga saavutada ühenduste turvaline, tolmuvaba ja aastaringne kasutatavus, et Lõuna-Eesti kruusateede osakaal oleks vähemalt Eesti keskmisel tasemel	3	KliM, Transpordiamet, KOVid
16. Jätkatakse jalgrattateede põhivõrgustike arendamist ning piirkondlike multimodaalsete liikuvuskeskuste rajamist koos pargi ja sõida lahendustega	3	KOVid EL struktuurifondide jt vahendite toel

17. Jätkatakse elektriautode laadijate võrgustiku ja alternatiivkütuste taristu väljaehitamist Lõuna-Eestis	3	KliM, KOVid, erasektor
18. Algatatakse ühise regionaalse haridusasutuste võrgustiku lahendus, millega luuakse uusi õppevorme ja võimalusi üld-, kutse- ja kõrghariduse ning mitteformaalse õppe, sh noorsootöö sidustamiseks ja üleminekute lihtsustamiseks	4	HTM, regionaalne nõukogu, õppeasutused, KOVid
19. Arendatakse Lõuna-Eesti maakondades välja regionaalsed hariduskeskused	4	HTM-i, regiooni kohaliku omavalitsuse üksuste ja õppeasutuste koostöös
20. Määratletakse Lõuna-Eestis arengutõuget vajavad piirkonnad, millele luuakse erilahendused haridusasutuste võrgu korraldamisel, mis arvestavad piirkonna kultuurikeskkonna ja arengutaustaga	4	Regionaalne nõukogu, KOVid, HTM
21. Koostatakse regionaalse kaugtöövõrgustiku arengu kontseptsioon ja selle elluviimise tegevuskava; KOV üksused arvestavad munitsipaalasutuste töö korraldamisel ja hoonete (esmajoones raamatukogude, külakeskuste) rekonstrueerimisel regionaalse kaugtöövõrgustiku kontseptsiooni suunistega	4	Kupland, KOVid
22. Arendatakse välja hübriidsed (virtuaalse ja kohapõhise kättesaadavuse tsükliline kombinatsioon) huvitegevuse teenused hõreastutusega piirkondades elavatele lastele ja noortele; temaatiliseks prioriteediks on loodus-, ühiskonna-, täppis- ja tehnoloogiateadustest lähtuv huvitegevus	4	Tartu Ülikooli teaduskool, SA Teaduskeskus AHHAA, Tartu Loodusmaja, regiooni haridusasutused (sh kutseharidusasutused)
23. Koostatakse Lõuna-Eesti jäätmete liigiti kogumise ja taaskasutamise teekaart	4	KOVid, MAKid, KliM
24. Tartu Regiooni Energiaagentuurist (TREA) kujundatakse Lõuna-Eesti regiooni olulisi toimijaid (esmajoones kohaliku omavalitsuse üksusi) hõlmav koostöö organisatsioon; arendatakse roheenergeetika kompetentse Lõuna-Eestis	5	TREA, TOL, KOVid
25. Sõnastatakse koostöös regiooni arendus- ja ettevõtlusorganisatsioonidega elektrivõrgu arendamise (rekonstrueerimise) prioriteetsed vajadused lähtudes regiooni ettevõtluse vajadustest (sh spetsialiseerumise valdkondade ettevõtete - puit, toit, puhkemajandus ja kaugtöö, terviseteenused); algatakse programm, millega toetatakse investeringuid regiooni ettevõtluse arenguks vajalikesse põhi- ja jaotusvõrkudesse	5	Regionaalne nõukogu, MKM, KliM, MAROd
26. Arengustrateegias Eesti digiühiskond 2030 kiire internetiühenduse ja kvaliteetse mobiilsideühenduse arendamisel seatud	5	Valdkonna eest vastutav ministerium

eesmärkide saavutamine Lõuna-Eestis (maapiirkondades juurdepääsuvõrguga liitumise võimalus kõigile ettevõtetele, asutustele ning kõigile aasta ringi kasutuses olevatele majapidamistele; juurdepääsuvõrguga liitunud majapidamistel, ettevõtetel ja asutustel on võimalik kasutada ülikiiret lairibaühendust; kogu Eesti on kaetud 5G-levialaga; sealhulgas on turutõrkepiirkondades riigi ja sideettevõtjate koostöös rajatud 5G-baastaristu, mis võimaldab uute tehnoloogiate kasutuselevõttu)		
27. Luuakse võimalused seirata digiühiskonna arengustrateegias seatud eesmärkide suunas liikumist ka regionaalses vaates (sh Lõuna-Eesti kohta); Lõuna-Eesti regionaalne nõukogu ja valdkonna eest vastutav ministeerium arutavad iga-aastaselt seire tulemusi ning tehakse seire tulemustest lähtudes muudatusi arengustrateegia elluviimisel	5	Valdkonna eest vastutav ministeerium, TTJA, regionaalne nõukogu
28. Luuakse toetusmeetmeid, millega (kaas)rahastatakse valguskaablil põhineva kiire internetiühenduse loomist juurdepääsuvõrkudest lõpptarbijateni ning 5G mobiilsidevõrgustiku tihendamist selliselt, et riiklikud eesmärgid saavutatakse ka Lõuna-Eestis	5	Valdkonna eest vastutav ministeerium
29. Koostatakse väärtuspakkumised, eesmärgiga tuua regiooni välisinvesteeringuid (näiteks puidu- ja toiduainetööstus, biotehnoloogia/-keemia, biomeditsiin/tervisetehnoloogiad, kaitsetööstus, vesinikutehnoloogiad) uute kõrget lisandväärtust loovate töökohtade tekkeks	6	Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS), MAROd
30. Luuakse ärimudel Lõuna-Eestis tööstusalade võrgustiku planeerimiseks, arendamiseks ja turundamiseks; koos uute investeeringute meelitamisega piirkonda käivitatakse kohalike ettevõtjate juhtimisoskuste parandamiseks täiendkoolitused	6	MKM, ReM, MAROd, KOVid
31. Arvestades finantsturu tõrgetega Lõuna-Eestis suurendatakse toetuste, laenude ja tagatiste taotlemise paindlikkust piirkonna ettevõtete äririskide maandamiseks (ekspordilaenuid ja –garantiid, sh sihtturul kehtivate nõuetega ja standarditega vastavusse viimiseks, portfelli põhinev käendus pankadele ettevõtete laenude finantseerimiseks) vastavuses ettevõtete vajadustega; riigiasutused pakuvad laenugarantiisid tehnoloogiariskidega innovaatilistele ettevõtetele	6	MKM, ReM, EIS, Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES)
32. Töötatakse välja avatud innovatsiooni edendavad meetmed, mille eesmärk on katalüüsida välise konsultantide abil suure arengupotentsiaaliga,	6	MKM, EIS, MAROd

kuid väheinnovaatiliste ettevõtete toote-, protsessi- ja ärimudeli innovatsioone, sh omavahelist võrgustumist ja koostööd teadus-arendusasutuste ja kutseharidusasutustega		
33. Koostatakse ettepanekud Rahandusministeeriumile (RaM) ja KliMile ettevõtete investeerimiskindluse tagamiseks tulenevalt riigi maksukeskkonnast ja kliimaeesmärkide saavutamisest. MKM, RaM ja ettevõtlusorganisatsioonide koostöös töötatakse välja erisoodustusmaksu soodustus ettevõtetele oma töötajatele osutatud transpordikulude kompenseerimiseks	6	RaM, KliM, regionaalne nõukogu, regionaalsed partnerid, ettevõtlusorganisatsioonid
34. Arendatakse tööjõu oskuste vajaduse prognoosi- ja tagasisidesüsteemi (OSKA) nii, et oskuste ja ametite vajadust saab prognoosida ka regionaalselt, sh Lõuna-Eesti vajadustest lähtudes	6	SA Kutsekoda, HTM
35. Toetatakse noorte ettevõtlikkust, seotakse hariduse omandamine (põhikool ja gümnaasium, valikained, huviharidus, ameti- ja kõrgkoolid) rohkem kohaliku ettevõtlusprofiiliga; arendatakse kutse- ja kõrghariduse praktikasüsteemi ja töökohapõhist paindlikku õpet	6	HTM, Töötukassa, ülikoolid ja teised haridus- ja teadusasutused, MAROd, KOVid
36. Arendatakse kohalikule ressursile ja kultuuripärandile tuginevat loodus-, kultuuri-, agro- ja konverentsiturismi	6	SA Tartumaa Turism, Lõuna-Eesti Turismiklaster, LEADER-tegevusrühmad
37. Jätkatakse kortermajade renoveerimise ja kliimasõbralikkuse saavutamise toetamist turutõrke piirkondades (osaline rekonstrueerimine, väiksem omafinantseeringu % jms)	7	KliM, EIS
38. Jätkatakse turutõrke olukordades korter- ja üksiklamute ehitamise ja rekonstrueerimise finantseerimist	7	EIS, MES, KliM
39. Jätkatakse ühiselamukohtade ehitamist ja renoveerimist, sh toetatakse vajadusel ühiselamukohtade renoveerimist kutseõppeasutustes ja ühiselamukohtade loomist maakonnakeskustes gümnaasiumis õppijate tarvis	7	Ülikoolid, kutseõppeasutused, KOVid
40. Sõlmitakse kokkulepe Tartu rahvusvahelise regulaarse lennuliikluse pikaajaseks hoidmiseks vähemalt Helsingi suunal; vajadusel tagatakse lennuliinide käigushoidmise riiklik toetamine ja vahendid Tartu Lennujaama toimivuse järjepidevuseks. Lennuliinide doteerimise põhjendamiseks koostatakse nende regionaalse kasu mõjuanalüüs ja viiakse läbi tulemuste igaaastane seire	8	KliM, AS Tallinna Lennujaam, KOVid

41. Mitmekesistatakse Tartu lennuvälja kasutamisevõimalusi; moodustatakse droonide konsortsium ja selle käivitamiseks luuakse innovatsioonikeskus	8	AS Tallinna Lennujaam, Tartu Lennuakadeemia, Tartu Ärinõuandla, AS Metrosert, TOL
42. Sõlmitakse kokkulepe Riia-Tartu-(Tallinn) rongiliini avamiseks ja selle toimimisvõime püsiva rahastuse tagamiseks	8	KliM, ReM, Elron vt vedajad
Pikaajalised, tuleviku tegevusi ettevalmistavad tegevussuunad		
43. Koidula-Võru-Valga raudteeühenduse renoveerimise ja Põlva-Võru raudteetseühenduse tasuvusanalüüs	3	KliM
44. Pärast üleriigilise planeeringu kehtestamist valmistatakse vajadusel ette Lõuna-Eesti regiooni maakonnaplaneeringute ühise (Lõuna-Eesti kui regiooni) ruumiplaneeringu koostamine	4	Planeeringute eest vastutav riigi üksus
45. EL finantsperioodi 2028+ programmide ja meetmete planeerimises regionaalse arenguleppe kokkulepete arvestamine	1	ReM, RAM jt ministeeriumid

Lisa 2. Lõuna-Eesti regionaalse arenguleppe nõukogu koosseis

- Esimees:
  - Urmas Klaas, Tartu linnapea
- Liikmed:
  - Priidu Ristkok, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, regionaalarengu osakonna juhataja (nõukogu aseesimees)
  - Külli All, Haridus- ja Teadusministeerium, kutsehariduse ja oskuste poliitika osakonna kutsesüsteemi reformi juht
  - Anti Allas, Riigikogu liige, endine Võru linnapea, Võrumaa Arenduskeskuse esindaja
  - Liina Helstein, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Tartu esinduse juhataja
  - Taavi Kurvits, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, regionaalarengu osakonna nõunik
  - Karro Külanurm, Põltsamaa vallavanem, Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskuse nõukogu esimees
  - Kaarel Lehtsalu, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, ettevõtluse osakonna regionaalse arengu nõunik
  - Kuldar Leis, ettevõtja, SA Tartu 2024 juht
  - Lennart Liba, Põlvamaa Arenduskeskuse juhatuse esimees
  - Rivo Noorkõiv, regionaalvaldkonna ekspert
  - Taivo Raud, Tartu Ülikool, rektoraadi büroo juhataja
  - Maido Ruusmann, Riigikogu liige, Tõrva Vallavolikogu esimees, Valgamaa Arenguagentuuri nõukogu esimees
  - Sven Tobreluts, Tartumaa Omavalitsuste Liidu tegevjuht
  - Rando Värnik, Eesti Maaülikool, maamajanduse ökonoomika professor

- Rene Reisner, Kliimaministeerium, rohereformi osakonna kohalike omavalitsuste nõunik